

Saáry Éva

Naplójegyzetek (1956. október 23- november 28.)

AZ A NAP

Ki gondolta volna, hogy azt a fiókot, amit aznap délután becsuktam, soha többé nem fogom kinyitni? Ki sejtette, hogy azt a munkát, aminek éppen akkor gyürköztem neki, nem tudom többé folytatni??

- Várj! Várj egy kicsit! Mindjárt én is jövök! - könyörögtem Csillag Palinak, aki a sors szeszélye folytán nemcsak egyetemi évfolyamtársam, de a miniszteriumnál fölöttesem is volt.

Pali azonban nem volt hajlandó megvárni, amíg befejezem a felsőpetényi tűzálló agyagrétegek korrelációját. Arca égett, szeme tűzelt, és én egyszerre rádöbentem, hogy olyan hullámok sodrába került, amelyek erősebbek az ő egyéni akaratánál. Lelkesen, fölhevülten rohant el, hogy „legalább a Parlamentnél” utolérje a tüntető tömeget.

*

Bevallom, nem nagyon kísértem figyelemmel a Petőfi Kör üléseit, s az Irodalmi Újság vérpezsdítő nyári számai is csak hébe-hóba kerültek a kezembe. Kint kóboroltam a bányáknál, s ifjú lévén, reményteljes és kilátástalan szerelmeim latolgatása foglalta el az időmet. Csak október 6-án, a Rajk-temetés hírére kaptam föl hirtelen a fejem. Az már valahogy „meghaladta a mértéket”... Aztán ismét tompa, vihar előtti csend.

23-a (kedd) vidám, verőfényes reggelrel kezdődött, s én gondtalan jóérzéssel ültem föl a 2-es autóbusszra, hogy budai lakásomtól, végigutazva jóformán az egész városban, Népköztársaság úti irodámba, a Pestvidéki Ásványbánya Vállalat központjába menjek. Első alkalommal volt rajtam többhónapos takarékoskodás árán szerzett szép, kockás átmeneti kabátom, s a Kossuth Lajos utca egyik udvari műhelyéből, méregdrágán vásárolt zöld, magas sarkú cipőm. (Akkor viseltem mindezt először és - utoljára! Midőn évekkkel később - már az olasz divat könnyed eleganciájára hangolva - visszatértem Budapestre, nevetségesen trampolinak találtam a lábbelit, ormótlannak a kabátot).

Unalmas irodai nap. Ásítózás, tevés-vevés az asztalon, szöszmötölő nekikészülődés a munkának...

Már éppen el akartam merülni a kedvetlen tevékenységben, midőn megszólalt a telefon. (Nem volt külön szobám, egy helyiségben ültem a főmérnökkel, a káderessel, a technikuslányommal. Így mindenki hallhatta a beszélgetésemet - legalábbis az én csodálkozó kérdéseimet, feleleteimet.)

- Mit mond? Nem létezik! Hogyhogy...???

A vonal másik végén, a Művelt Nép Könyvkiadó

nemrég megismert lektora, Tamáskó Ödön volt. Ő számolt be nekem izgatottan a reggel óta történekről. Aztán, lelkiismeretes tudósítóként, óráról-órára fölhevített.

Nem törődtem többé vele, hogy irodánkban hétpróbás kommunisták is ülnek, szimultán közvetítettem környezetemnek a híreket: Petőfi-szobor, Bem-szobor, kivágott zászlók, hajmeresztő jelszavak... Lassan mindenki abbahagyta a munkáját. Várakozón körém sereglettek.

Ödön fejcsóváló hitetlenséggel kommentált mindent. Nem bízott a sikerben. Engem azonban egyre jobban hatalmába kerített a lelkesedés, s ez a mámor fokozatosan átragadt társaimra is. Ekkor „ugrott be” Pali barátom a központba, de már száguldott is tovább, mint egy megszállott. Távozása után én sem voltam képes a helyemen maradni. „Majd holnap folytatam a munkát” jelszóval becsaptam a fiókot. Érdekes módon, eszembe sem jutott „távozási engedélyt” kérni - miként szokásban volt - a főmérnöktől. Már csak a Vonzásra figyeltem. Ugyanígy tettek a többiek is. Délután 4-re, noha közönséges munkanap volt, kiürült az iroda.

Nem tudom, hogyan jutottunk Stubits Jancsi kolégámmal a Parlamenthez, csak arra emlékszem, hogy keserves volt a járás vadonatúj, magas sarkú cipőmben. Mire odaértünk, zsúfolásig megtelt a tér és a környező utcák. „Egy gombostűt sem lehetett volna leszúrni”. A diákok száma ekkor még elenyésző volt. A gyárakból, hivatalokból kitódult dolgozók (munkások, értelmiségiek vegyesen) alkották a társaság zömét. Teherautókról leugrázó emberek harsány kiáltásait hallottam: „Mink vagyunk a vörös Csepel!” - s ezekben a mondatokban leplezetlen gúny harsogott.

Majd 50 esztendő távolából az események egymásutánja összekeveredik az emlékezetemben. Időnként Nagy Imrét reklamálta a tömeg, időnként azt, hogy távolítsák el az épület tetejéről a vörös csillagot, aztán pedig a kioltott fény miatt zúgolódtak. Azóta mindezt sokan elmesélték, leírták: az újságokból rögtönzött fákylaerdőt, a lángok fenyegető vonaglását az egyre sűrűsödő éjszakában...

Hosszú várakozás után Nagy Imre végre megjelent a Palament erkélyén. A sötétben alig lehetett felismerni.

- Elvtársak! - kezdte, de a tömeg sértett fölhorkanással válaszolt:

- Nem vagyunk elvtársak!!!

A volt miniszterelnök beszéde csalódást keltett. Zavar és ijedség csendült ki belőle. Folyton csak ezt ismételte:

- Nyugodjanak meg! Nyugodjanak meg! Menjenek

szépen haza!

Aztán megint csönd lett és sötétség. Órák hosszat álltunk, álltunk, mintha földbe gyökeredzett volna a lábunk. Kósza hírek érkeztek a rádiótól, hogy „ott már harcok folynak...”. Sokan elindultak a Bródy Sándor utca felé. Mások barikádok építését fontolgatták.

„Aludjunk az egészre egyet, majd holnap meglátjuk, mi lesz!” - szólalt meg bennem a józanság hangja, mivel magas sarkú cipőmbe bedagadt, és egyre jobban fájt a lábam.

Alig tudtam gyalog átvándorolni a Lánchídon. A város budai része nyugodt volt, sőt: kihalt. Szelíd fények ringatóztak a Dunán...

„Majd holnap!”, de akkor még nem tudhattam, hogy másnapra lezárják a hidakat, s csak a túlpartról figyelhetem majd szívszorogva a Pesten föl-fölkattogó géppisztoly-sorozatokat, s lakásomban a rádió egymásnak ellentmondó jelentéseit. Nem sejtettem, hogy majd csak a „véres csütörtök” zűrzavarában leszek újra szenvedő részese az eseményeknek...

A szerző felvétele a Móricz Zsigmond térről

Azóta, több évtizedes emigrációmban, sokat töprengtem azon a napon, s máig sem egészen értem, hogyan történhetett meg mindaz, ami történt? Milyen nehéz két ember között is harmóniát teremteni, akkor pedig néhány óra leforgása alatt eggyé forrott, „egy hullámhosszra” hangolódott egy egész ország!

Ha valaki (Szent Péter?) halálom után megkérdezné, „érdemes volt-e élnem”, habozás nélkül válaszolnám:

- Igen, az 1956-os októberi napok csodájáért; azért a mámorért, amit akkor éreztem, s melyhez azóta sem volt semmi fogható, még a szerelem legforróbb pillanatai sem! Szánalommal tekintek mindenkire, aki ezeket a rendkívüli pillanatokat át nem élhette, meg nem ízlelhette! (S ezen november 4-e hajnalának szörnyű csalódása és fájdalomja sem változtatott!)

Pali barátomat csak 1992 őszén, egy évfolyam-találkozón láttam viszont. Komoly, szakállas „úr” lett belőle. Első pillanatban meg sem ismertem. Aztán, hirtelen

bekövetkezett tragikus haláláig többször találkoztunk, de ha visszagondolok rá, most is úgy él az emlékezetemben, ahogyan azon a történelmi délutánon ifjú hével elrohant. Stubits Jancsi, úgy tudom, valahol Kanadában talált magának „új hazát”, ami pedig Tamáskó Ödönt illeti, nem sokkal a forradalom leverése után eltávozott az élők sorából, anélkül, hogy még egyszer beszélhettem volna vele. Nem volt köztünk szerelem, csak kezdődő, félszeg barátság. Alakja mégis összeforrott 1956. október 23-ával. Mindketten egyformán éreztünk, de amíg én hittem a győzelemben, ő kételkedett és - félt. (Sajnos, neki lett igaza!) Nem maradt más számomra belőle, mint az a kis, vaskos bronzdarab, amit pár nappal később, a Nemzeti Színház közelében (az Eke sarkán), az akkor már csupán két hatalmas csizmára redukálódott Sztálin-szoborból nagy ügyel-bajjal lefűrészelt. Ezt, szent ereklyeként, ma is őrzöm.

A svájci iskoláskönyvek a „História szimbólumaként” mutatják be a diktátor Budapesten ledöntött bálványának fényképét. Ez a kis bronzdarab számomra - még általánosabban - minden földi hatalom és becsvágy hiábavalóságát bizonyítja: „Sic transit gloria mundi” - így múlik el a világ dicsősége!

NEHÉZ ELHATÁROZÁS

Budapest, 1956. november 22.

Mióta megérett bennem az elhatározás, nem érzek többé izgalmat. Jeges nyugalom szállta meg a lelkemet. Csodálkozva figyelem önmagamot: lehetséges, hogy ilyen higgadt, körültekintő, magabiztos legyek?

Először átválogatom az íróasztalfiókban lévő feljegyzéseimet. Tűzbe dobok mindent, amiből - úgy gondolom -, baj származhat az otthoniakra. Aztán összerakom személyi okmányaimat: bejelentőlap, iskolai bizonyítvány, diploma, s belesüllyesztem viharkabátom öblös zsebébe.

Majd kedvenceim, a könyvek következnek. Tudom, nem vihetek magammal egy-két kilónál többet, s ezért roppant nehéz a választás. Végül is egy bibliofil versantológianál kötök ki, mely az utolsó két évszázad legszebb magyar költeményeit tartalmazza. Ezen kívül néhány apró tárgy: aranykeresztel díszített nyaklánc; kis szerecsenfigura, amit jövődöbelimtől az esküvő előtt kaptam; a ledöntött Sztálin-szobor bronz-darabja és egy gömbölyű, rózsaszínű kavics a szentbékállai bányából...

A vacsora nyomott légkörben folyik. Nincs miről beszélgetnünk. Édesanyám figyel bennünket, és tűnődik. Nem akar se küldeni, se marasztalni. Tudja, bármit mondana, kockázatos lehet. Maradni: börtön, halál vagy legjobb esetben... lelki összeomlás. Menni: ismeretlen út, jeges szél, szovjet géppisztolyok...

Én a kis lakást szemlélem, ahol anyai esztendőn

át éltem. Minden tárgyhoz fűződik valami gondolat, valami emlék. Azon az ágyon halt meg 1952 egy viharos novemberi estéjén rajongva szeretett nagyanyám. Alig pár percig hörgött, agonizált, aztán örökre elhallgatott. Anyu levetette magát a földre és úgy zokogott, én azonban csak ültem mereven, égő szemmel. Nem a bánat, hanem a döbbenet volt, ami lenyűgözött. Nem tudtam megérteni, hogy nem létezik többé. Nézttem, nézttem a lecsukott szemet, a merev testet, s néha - úgy véltem - hirtelen megmozdul, életre kel... De nem, mégsem. Aztán a viszolygás, midőn a család, ott az ágynál, összeszólalkozott a koszorúkon, hogy ki milyet és főleg mennyi értékűt vásároljon...

A szoba másik sarkában bóbiskol a zongorám. Ha nem volna vaksötét, a külső fény éppen a fehér billentyűkre esne. Mennyit skáláztam rajtuk. Mozart, Bach, Bartók..., de síró-kesegő magyar nótákat is...

Az utcai lámpa is eltűnt napokat idéz. Utolsó egyetemi évem alatt gyakorta meglátogatott a vőlegényem. Estéknél fájó, fullasztó csókokkal búcsúztunk, s midőn elment, az ablakból - ebből az ablakból - néztem utána. A lanterna lebegett, himbálózott a szélben, s meg-megvillantotta fehér ballonkabátját. Olyankor, összeszoruló szívvel, mindig arra gondoltam, hogy a boldogság elérhetetlen álom, s ezt a szerelmet sem követheti beteljesülés. Tudtam, egy napon ő is örökre el fog tűnni az életemből, mint ahogyan a lámpa fényköréből kilép. Elnyeli a sötétség, s én hiába kiáltok utána, hiába nyújtom felé a kezem, a semmit markolom csupán... Lám, most érkezett az a vak éjszaka, amitől rettegetem, de már nem érzem borzalmának. Mintha égre lenne írva a Sors rendelése: „magányosan kell végigjárnod a kijelölt utat!”

Az íróasztal zöld posztóján félig kielvasott könyvek hevernek. Köztük az utolsó: Anatole France „A pingvinek szigete”. Ágyútűzben kezdtem bele, félfigyelemmel, félszívvél... Talán annyival se, mert oldalanként fölugortam és kikémeletem az utcára vagy a telefon berregését vártam, melyen át minden két-három órában fölszendült Tamáskó Ödön író barátom hangja. Rendszeresen tájékoztatott a harcok állásáról. Én lelkesedtem, ő aggódott. Hosszan, minden eshetőséget latolgatva beszélgettünk. Milyen kár, hogy nem lehetett rögzíteni akkor ezeket az eszmecseréket! Most betenném a hangszalagot is a csomagomba, hogy évek múlva, a világ távoli zugában is elővehessem és fölidézhessem az illanó reményt: „a magyar katonaság és rendőrség nagy része átvált a felkelőkhöz; az oroszok visszahúzódnak, csomagolnak; Az ENSZ napirendre tűzte a magyar kérdést; szabad sajtó lesz, szabad gondolat; megalkulnak ismét a pártok...”. De most a telefon is hallgat, a Pingvinek szigetét pedig sohasem fogom végigolvasni.

A város kihalt és néma. Alszik?? A gépfegyvergolyók, amelyek körülropkódtak a Kékgolyó utca hosszán, örökre megrekedtek a falban, s az Országház előtt is megálvadt a vér. Keserű mosoly: az amerikai követ, aki közeli, kényelmes szobájából nézte végig a 20. századi európai

történelem egyik legszégyenletesebb színjátékát, másnap panaszt tett a szovjet hatóságoknál, hogy a tankok „megrongálták az épület előtti járdát”! Bizony, megrongálták, s azon a csütörtöki délelőttön alaposan be is szennyezték - ártatlan emberek vérével!

Ilyen s hasonló gondolatok foglalkoztatnak, miközben a forró teát szürcsölöm, s az „utolsó vacsora” mákos gubáját majszolom.

Majd előkeresem fiókomból a megyetérképeket (amiket nagybátyám, Bihar Árpád, szolnoki számvevő-ségi főtanácsos korában hordott haza), a határ menti megyék térképeit. Nagy gonddal tanulmányozom a soha nem látott utakat, méricskélem a távolságokat. Idegőrlő percek. Barátnóm aggódó figyelemmel kíséri minden mozdulatomat. Végülis úgy döntünk, hogy felülünk a Hegyeshalom felé vivő vonatra (ha megy egyáltalán az általános sztrájk miatt??), és majd meglátjuk. Győrig nem tartóztathat le a rendőrség „tiltott határátlépés” kísérletének vádjával.

Ezzel a konklúzióval végződik a különös este. Egy kicsit vitatkozom ugyan még Gittával, aki „két szoknyát” akar magával hozni a csomagban, de aztán belátja, hogy egy is elég (minden gramm számít!). Lényegesebb a Ruditól kapott üveg rum, melyet egyrészt a magunk erősítésére, másrészt a szovjet katonák, határőrök megvesztegetésére szánunk.

Budapest, 1956. november 23.

Éppen egy hónapja, hogy kirobbant a forradalom!

A reggel szürke és fagyos. A romos utcákon nem jár egy lélek sem. Suttogva osonunk a szélben zörgő ereszek alatt, időnként megbotolva egy-egy alácsüngő villanyhuzalban, meg-megrándítva bokánkat egy-egy lyukban. Mert lyuk az akad bőven! Én is ott serénykedtem, amikor fölszedtük a köveket, hogy megbénítsuk a közlekedést és barikádokat építsünk. A síneken keresztül-kasul hevernek a fölborított, szitává lőtt villamoskocsik...

A Moszkva tér két oldalán szovjet tankok vesztegelnek, géppisztolyosok őrizetében. Még nem kelt föl a nap. Arcukat alig látni. Árnyékok és sejtelmek gomolyaga.

Mi lenne, ha valamelyik ránk emelné a fegyverét, és... Két halottal több vagy kevesebb, mit számítana? De nem történik semmi. A katonák fáradtak és - félnek. A hajnali órák különben is hátborzongatóak egy idegen városban. A napnak ebben a korai szakaszában a lelket ősi, állati rettegetések ejtik hatalmukba...

A Forradalom alatt nem egyszer meg is sajnáltam ezeket a fiatal, 17-18 éves gyerekkatonákat. Azt hitték, „Berlinben” vannak, vagy „a Szezei-csatorna partján”, s hogy „nácik” ellen kell küzdeniük. Még sohasem szagoltak puskaport, s egyszerre, minden előkészítés nélkül beleszórtak a legádázabb utcai harcokba, ahol tízéves fiúk keverték a Molotov-koktél, s serülő lányok ugrottak rá benzines üvegeikkel a harcokocsikra. Mi tudtuk, miért

harcolunk, de nekik fogalmuk sem volt róla. Napokon keresztül dideregtek a tankjaikban - evés, ivás és igazi alvás nélkül. Akkor se mertek hozzányúlni az ételhez, ha valami könnyőreletes lélek megkínálta őket valamivel: hátha mérgezett??. Álltak, vártak, s midőn már pattanásig feszültek az idegeik, elkezdtek vaktában lövöldözni. Nem nézték, kire, mire: egy hirtelen leeresztett ablakredőnyre, vagy a péküzlet előtt hosszú sorban ácsorgó, elgyötört asszonyokra... Persze, akadt olyan szovjet katonája is, aki végleg elunva a háborúskodást és az éhséget, páncélkocsiját eladta egy vekni kenyérért, egy üveg pálinkáért. Sem azelőtt, sem azóta nem lehetett ilyen jutányos áron fegyvereket vásárolni Budapesten!

A város körüli dombok már vörösen derengenek, mikor átbálgunk a Margit-hídon. Az árnyas hullámok Arany Jánost idézik: „Órjas szemekben hull e zápor, / Lenn táncol órjas buborék”...

Ez a költemény átkos jövendölésként nehezedett a hídra. A háború alatt a németek aláaknázták, s előbb robbant föl a kellesténél, emberekkel teli villamosokat, autóbuszokat borítva a jeges Dunába. Most, a forradalom alatt véres csaták folytak a budai hídfőnél. Diákok, diáklányok rontottak neki szinte puszta kézzel a bomboló ágyúknak... Földi maradványaikat lapáttal hányták bele a rögtönzött koporsókba...

Rengeteg hullát láttam: ilyet is, olyat is. Jól emlékszem még, mikor mindenszentek napján egy ismerős család 17 éves lányát és 19 éves fiát temették közös sírba. A szülők szótlánul, könnytelenül álltak a szabadságharcosok tisztelgő sortüze mellett...

A bágadt, téli fény egy-egy pillanatra bearanyozza az Országház kupoláját, melynek tetejéről egy ország diadalujjongása kíséretében taszították a mélybe a gyűlölt vörös csillagot; azt a csillagot, amely nemsokára majd ismét visszakerül a helyére, hogy torz örömmel vigyorgogjon le a csalódott városra.

Karcsútestű folyami hajók himbálózhatnak a befagyott készülő vízen. Köztük a méltóságos „Deák Ferenc”, mellyel szeptemberben Belgrádba, Turnu Severinbe indultam. Felejthetetlen hetet töltöttem fedélzetén, csodálva a déli Kárpátok zord szépségét. Fiatal pécsi ügyvéd volt a partnerem. Művelt irodalombarát. Pokrócba burkoltan hevertünk a nyugágyakban, s francia költőkről vitakoztunk...

Mire a pesti hídfőhöz érünk, elrejtőzik a nap. Súlyos, sötét fellegek kezdik elborítani az eget - kioltva az emlékek fényét.

Visszagondolva az al-dunai hajóútra, úgy érzem, „hattyúdál”, búcsúzás volt - az öreg Dunától, a folyóparti városoktól s egy nagy szerelemtől is, mely szép reményekkel kecsegtetett... Valahol olvastam: „A Végzet néha percekre kiderül”. Ilyen átmeneti, futó „kiderülés” volt a belgrádi utazás. Béke, csönd, futó boldogság - a nap végleges leáldozása előtt.

Félelmünk, hogy a Margit-híd pesti hídfője le van

zárva, alaptalan. Szerencsésen átjutunk.

A pályaudvaron rengeteg nép nyüzsög: hátizsákkal, úti ruhában. Nagy késéssel ugyan, de elindulnak a vonatok. Nyugat felé is.

Szállingózó hópelyhek közepette gördülünk ki az üvegcsarnokból...

Andau, 1956. november 24.

Szerencse, hogy van nálam papír, ceruza! Ezeket magammal hoztam más, gondosan megválogatott apró holmival egyetemben a kézításkámban. Talán egy kilónyi az egész. Ebbe kellett belegyömöszölnöm 27 évet!

Az útravaló összeállítása nem történt körültekintő gondossággal: ötletszerűen ebből is, abból is egy keveset... Természetesen első volt az enivaló és az üveg rum, amit oroszok esetleges megvesztegetésére hoztunk magunkkal. Erre azonban szerencsére nem került sor, így magunk vettük hasznát a melegítő italnak, midőn tanácstalanul keringtünk a lébényi erdőkben. Sziszegtek, suttogtak a fák a sötétségben, mely oly sűrű volt, hogy „rá lehetett volna akasztani a baltát”. Ködös novemberi éjszaka! Csontig-velőig ható fagy! El kell azonban ismerünk, hogy a korán érkezett, szokatlan hideg többet segített rajtunk, mint amennyit ártott. Langyos időben ott maradhattunk volna a határ menti mocsarakban! Láttunk eltorzult arcú, sárga halottakat. Nagy ügyel-bajjal tudtunk csak átbukdácsolni a testükön... Agyonlőtték őket vagy éhen haltak a lópán? Ki tudja?! Nemigen volt időnk ezen töprengeni, más gondok és félelmek szorongattak. Most, hogy megpróbálok (még zúgó fejjel) visszaemlékezni, alig tudom időrendbe szedni az élményeimet. De talán nem is érdemes! Így hitelesek a maguk ziláltságában...

Átérésünk után, első havi keresetünket odaígértük Szent Antalnak. (Hogy miért éppen neki? Nem tudnám megmondani.) Soha ilyen megkönnyebbülést! Sírva-nevetve borultunk az osztrák vöröskeresztesek nyakába, de ezzel aztán ki is merült minden erőnk. Ott helyben összerogytunk volna, ha segítők kezek nem nyúlnak a hónunk alá, nem támogatnak a kocsikig. Mert közel voltunk az úthoz, melyen autók várakoztak. Mohón felszűr-csöltük a forró teát, és bealéltunk a takarókba. Majd 24 órai gyaloglás volt mögöttünk (erőltetett menet!).

A szem lehunyva, a recehártján szivárványos ködök, a testhelyzet olyan, amilyen. Kezek, lábak egymás hegyén-hátán a legteljesebb összevisszaságban. Minden mozdulat fárasztó. S aztán a motorok halk, barátságos duruzsolása...

*

Bizony, csoda volt, hogy idáig jutottunk! Sokan rosszul végezték! Egész karavánokat fogtak el. Nem csoda. Meg-megálltak, hangosan vitakoztak, a nők hisztériás jeleneteket rendeztek, gyerek sírt, kutya ugatott...

Na és persze, az elegáns úti fölszerelés! Mintha csak vadászatra indultak volna: térkép, iránytű, látszó, szöges bakancs, tirolai kalap... Mi nem csatlakoztunk senkihez. Négyen voltunk, két férfi, két nő. Rendes utcai ruhában, mint a környékbeli lakosok. Pedig, Isten látja lelkünket, sosem jártunk azelőtt abban a nyomorúságos faluban. Pusztán a véletlen sodort minket oda.

Eredetileg Hegyeshalom felé indultunk és Levél községnél akartunk leszállni, mert ott - miként pesti barátok mondták -, „János bácsi és Aranka néni is szerencsésen átjutott, nem beszélve Pistiről, aki pedig, magunk közt szólva, igen hebrencs, fejfel falnak menő fickó...”. Aztán azt is hozzáfűzték, hogy a helybeli paphoz kell fordulni. A paphoz, a kántorhoz vagy a tanítóhoz... nem emlékszem. Pesttől Győrig ismételtettem magamban a nevet (leírni persze nem mertem), hogy el ne illanjon a fejből, s most mégsem sikerül földéznem. Valószínűleg azért, mert már semmi szükségem sincs rá.

Igen, Levélnél akartunk leszállni, de a sors másképpen határozott. A kalauznő ugyanis, aki tisztában volt vele, hogy utasai mind Bécs felé igyekeznek (hiszen az ő kedvükért indítottak a vasutasok nyugati irányba menő vonatot a nagy, általános sztrájk idején), egyszerre csak végigfurakodott a zsúfolásig telt vagonokon:

- A következő állomáson ávósok és oroszok vannak! - kiabálta harsányan. - Akinek nem tiszta a lelkiismerete (mármint a népi demokratikus „lelkiismerete”!) legjobban, ha lelép!

A vonat Lébény előtt, a nyílt pályán állt meg. Ismeretlen, egykedvű táj. Végtelen, szürke szántóföldek... Na, most merre? Eltökéltük, hogy inkább éhen halunk vagy megfagyunk, minthogy rendőrkézre jussunk. Négykézláb másztunk vizenyős árkok gizgazában, családok és ázott kórók között, hétrét görnyedve óvakodtunk át a kukoricaföldeken, eleinte minden tájékozódási lehetőség és cél nélkül.

- Nagy megpróbáltatások várnak ránk. - szögezte le valamelyikünk a tényállást. - Legokosabb, ha először is harapunk valamit!

Bizony, már délután 3 felé járt, s reggel 8 óra - mikor bágyadt, szomorú hóesésben elhagytuk a Keleti pályaudvart, és búcsút mondtunk a didergő Budapestnek -, egy falat sem volt a szánkban.

A gúlába rakott kukoricaszárak alkalmas menedékül kínáltak. Lyukat vájva a levelek közé, behúzódtunk a természet adta sátorba.

A hazulról hozott kenyér és füstölt szalonna azonban csak nehezen csúszott le a torkunkon. Tanakodtunk:

- Nem lehet vaktában bolyongani! Itt van a közelben egy tanya, meg kell kockáztatni a kérdezősködést. Hátha jóra való emberek lakják, akik útbaigazítanak...?

- Mindenesetre csak egy menjen oda! Ha elfogják, a másik három még folytathatja az útját!

Sorsot húztunk. Lacira, a legfiatalabbra esett a választás.

Nem keltette valami nagy hős benyomását, mikor keskeny Jávorbajusza alatt remegő, kék ajakkal nekivágott, de nem mert (vagy nem akart) tiltakozni.

Szorongva vártuk vissza.

Aggodalomra azonban nem volt ok. Hamar megjött, s hírül adta, hogy körülbelül 20 kilométerre lehetünk az osztrák határtól.

- Hiszen az semmi! - legyintettünk, s azzal a reménytel iramodtunk neki, hogy estére már bécsi dunnák alatt fogunk horkolni.

Micsoda naivság! A távolság nem lett volna áthidalhatatlan (fiatalok és elszántak voltunk), de hiába sikerült jó pénzért vezetőt találnunk, 5-6 kilométernyire a határtól magunkra hagyott bennünket. Így aztán nem 20 kilométert jártunk, hanem kétszer annyit, s átértünk egy örökre emlékezetes, alvilági éjszakát.

Mint a mitológiai Styx-folyó, állta utunkat a Fekete csatorna. Árnyak százai kóvályogtak föl s alá a partján... Rettegéstől fullasztó csönd.

Néha föl-fölvillant egy-egy arc cigarettát lobbantó, térképet világító öngyújtó fényében. Mások pokróc alatt kucsolva vitatkoztak az útirányon. Csonttá fagyott hullák között, felrobbantott hidak tuskés betontömbjein vergődünk, de sehol sem lehetett átjutni a túlsó partra. Sokan az úszáson töprengtek, s nem egy elszántabb menekülő bele is vetette magát a jéghideg vízbe. - Átért? Nem ért át? Mi lett vele?? Elnyelte a feneketlen sötétség.

Aztán magyar határőrökbe botlottunk. Ez már hajnal felé volt, mikor teljesen elcsigázva, semmitől sem riadtunk többé vissza.

- Nem vagyunk ávósok. Nem akarunk benneteket elfogni.

Hálásan osztottuk meg velük maradék rumunkat.

Valahol (de ez korábban lehetett?) betévedtünk egy rozoga csőszkunyhóba. A földre hintett szalmában, pislálkoló petróleumlámpa fényénél, törött lábú asszony nyöszörgött.

- Mi lelte??

- Belecsúszott egy árokba. - közölte gondterhesen a fia, és csitítgatta:

- Ne sírj édesanyám! Hátamra foglak venni.

Egy kosár szép, piros almájuk volt. Minket is megkínáltak. Éppen jókor, mert már kifogyott az ennalólunk. A harapós, fanyar ízt az első korty osztrák teáig őriztük..

Egymásra torló, lidérces látomások... Valószínűleg, sohasem fogom elfelejteni azt a mankón ugrándozó embert, akivel egy csupasz erdőben találkoztunk. Zokogott:

- Elvesztettem a családomat. Nem tudom, merre mehettek. Könyörüljenek meg rajtam! Engedjék, hogy magukhoz csatlakozzam!

Nem mondtunk sem igent, sem nemet. Jöjjön, ha gondolja, hogy lépést tud tartani velünk. A végső kétségbeesés határán voltunk.

- Ez így nem mehet tovább! - tört föl belőlem a

józan ész szava. - Határ, nem határ, tovább nem csavaroghatunk, mert összerogyunk a kimerültségtől, és megfagyunk. Elég volt a szántóföldekből! Keressünk egy országot, és induljunk el rajta valamilyen irányba. Biztosan eljutunk egy faluba!

5 óra körül járhatott, de még mindenütt szurkos sötétség uralkodott, amit csak időnként szelt át visítva egy-egy vörös rakéta. Lövések dördültek...

- Ne menjünk arra, ott bizonyosan oroszok vannak!

- Valószínű, de közelükben kell lennie a határnak is!

- Mindegy, csak jussunk el valahová!

A zaj és a fény egyre erősödött, úgyhogy már tisztán kivehettük az előttünk lévő nádrengeteget, s azon túl valami óriás, fekete csontvázat...

- A torony! A határórtorony! Élve vagy halva, de oda kell érünk!

Neki a nádnak!

Halkan, óvatosan szerettünk volna lépkedni, de recsegett, ropogott minden. Porrá töredezték cipőnk alatt a fagyott szárazak.

A fülsértő robajban is észrevettük azonban, hogy többen vagyunk, mint négyen. Két ember csörtetett lélekszakadva utánunk. Az egyik a mankós volt (fölsmertük sánta bicegéséről), a másik egy magyar határőr...

- Megölöm! - sziszegte Jóska, s már nyúlt is a bicskaja után. - Nem hagyom magam elfogni!

- Ne féljetez testvérek! - kiáltott ekkor lihegve a katona. - Segíteni akarok nektek! Csak ezt az irányt kövessétek! Le ne térjetez róla! Itt vannak párszáz méterre az osztrákok. Ők lövöldöznek és rakétáznak, hogy irányt adjanak, csakhogy ti ezt nem tudhatjátok. Utánatok futottam, hogy megmondjam: szabad elöttek az út! Mi nem lövünk, vagy ha igen, csak a levegőbe, a közelben portyázó ruszki megtevesztésére!

Neki akartuk ajándékozni maradék magyar pénzünket, de nem fogadta el:

- Mi is magyarok vagyunk. Veletek érzünk! Siessetek!

Szürkén, szomorúan hajnalodott. Még egy kis patak volt előttünk, de azon jégpáncél feszült, mely szerencsére elbirt bennünket. A közeledő oroszok, határzónában lévén, már nem lőhettek.

November 24-én reggel 7 órakor mondtunk búcsút a hazai földnek.

Ez menekülésünk története.

Bécs, 1956. november 26.

Gondolom, még mindig nagy odahaza a fejtelenség, zűrzavar!? A nép csökönyösen passzív, a kommunisták pedig még nem felejtették el a Köztársaság-téri

számonkérést: óvatosan, kesztyűs kézzel igyekeznek újra igába hajtani az eltiportakat.

Mi már Bécsben vagyunk. Andauban azt hittük, semmi eljutni odáig. Úgy ültünk be a számunkra fenntartott vagonokba, hogy már aznap este tisztelegni fogunk a parlament lépcsőjén álló Pallas Athéné aranyos szobra előtt. De aztán megjött az este, a másnap reggel, még két teljes nap... s mi mindig csak a vonatban rostokoltunk.

Bécsét váratlanul és iszonyú tömegben árasztották el a menekültek. Az iskolákban beszüntették a tanítást, a hivatalokat összeköltöztették, de még így sem tudtak mindenkit egyszerre elhelyezni. Napokig ide-oda tologatták a szerelvényünket, nyílt pályákon várakoztunk, amíg egyes csoportokat sikerült továbbszállítani Bécsből, hogy nekünk helyet adhassanak.

Keserves időszak volt. Bezsúfolva, mint a heringek a vasúti kocsikba - személyenként egyetlen ülőhely! Alvásról szó sem lehetett, legföljebb a fejünket támaszthattuk neki a kemény deszkának.

- Csak még egyszer vízszintes helyzetbe kerüljünk! - sóhajtoztuk, s megpróbáltunk bakamódra szundikálni. Egyesek (Jóska is), azt híve, hogy „fölfedezték a spanyolviaszkot”, a csomagtartókba másztak, ott próbáltak elhelyezkedni.

- Jaj, de nagyszerű! Remek! - áradoztak az első öt percben, de félóra múlva már más nóta járta:

- Hát igen, ez kényelmes lenne, de a keresztvasak... Belevágódnak az ember hátába, derekába!

Mindenki kipróbálta ezt a magas ágyat, mindenki beleunt, s aztán megint visszatért a régi pozíciójába.

Napi szórakozásunk abból állt, hogy a vöröskereszteseket lestük, akik reggelenként, hatalmas kondérokban forró kávét, kalácsot, délbente pedig levest, főzeléket, húskonzerveket hoztak. Mindenből bőszégesen.

- Meddig maradunk még itt??

Vállukat vonogatták. Ők sem tudtak semmit.

Közben megismerkedtünk néhány sorstárssal...

A mellettünk lévő fülkében egy Szósi névre hallgató, igen hetyke fruska tanyázott. Szalmasárga haj, beesett, külvárosi arcocskó. A teste is, mint a piszkafa. De a nyelvének nem kellett motor. Az pörgött - ha kellett, ha nem. Két kamasz fiú volt a kísérője. Bárgyú, kutyatekintettel követték minden mozdulatát, alázatosan lesték a parancsait. Szósi pedig, királynőként, fukarul osztogatta a mosolyát. Már az is „kegynek” számított, ha hozhattak neki egy pohár vizet, vagy „megengedte”, hogy kitisztítsák a cipőjét.

Minket forradalom alatti hősiességével igyekezett elkápráztatni:

- Jó muri volt! Éppen a Corvinnál álltam őrt géppisztollyal a vállamon, mikor amerikai riporterek jöttek, és fényképfelvételeket készítettek rólam...

Nagyon sok angyalföldi, vagány kifejezést használt. Nem tudom, mit művelhetett a harcok idején, de sejteni

lehetett, hogy fele sem volt igaz annak, amit mondott. Jobb híján mégis hallgattuk a fecsegését.

Na, de végre Bécsben vagyunk! A Gurk-gasse 32. sz. alatt lévő elemi iskolában helyeztek el bennünket.

Mindenki tömött magának egy szalmazsákot, amin alszik. Körülbelül harmincan lehetünk egy osztályteremben. Így, első pillantásra, iszonyúan vegyes társaság. De közelebről még nem ismerem őket. Egyelőre mindenki gubbaszt a fekvőhelyén, s nagy, kíváncsi szemekkel fürkészi a többieket.

Éjszakai levetközésről, mosdásról persze szó sem lehet, de legalább kinyújtózhatunk, ami nagy szó! Még mindig sajognak a csontjaim a szokatlan megerőltetéstől. A bokám is dagadt. De a legkellemetlenebb mégis az, hogy nem tudok beszélni. Egy hang nem sok, annyi sem jön ki a torkomon. A nyirkos lébenyi éjszakában átfáztam, berekedtem. Komolyan meg vagyok rémülve: mi lesz, ha teljesen megnémulok...?? De ha csak néhány napig tart ez az állapot, az is roppant kellemetlen, már csak azért is, mert társaságunkból én beszélek (beszélnek!) egyedül németül.

Na, de most be kell fejeznem az írást, mert ebédet jelez az iskolacsengő. Lent a földszinten, a pedellus szobájában van a konyha. Sorba kell állnunk előtte a csajkákkal. Várakozás közben arról beszélgetünk, hogy ki hová készül. Csodálatos, hogy - mintegy varázsütésre! - kitértek a világotól.

Mi négyen Argentínába szeretnénk menni. Nem tudom, mi vonz bennünket oda - talán a nagy térségek, a ritka lehetőségek!? Sokan azt mondják, kellemetlen hely. A spanyolok nagyon kimértek, zárkóztak, nehezen fogadják be a társaságukba, lenézik az idegent - pláne, ha nem beszéli a nyelvüket!

Hát, majd meglátjuk. Van időnk mérlegelni.

Bécs, 1956. november 27.

Nincs sok elfoglaltságom. Az iskola kapuja nyitva, mehet mindenki, amerre tetszik, de pénz híján, nem lehet egész nap az utcán kóborolni. Hűvös őszi szelek fújnak, majd' lefagy a fülünk, az orrunk. Itthon hentergünk hát a szalmazsákunkon, és beszélgetünk...

Velünk szemben, a túlsó fal mellett, egy főkönyvelő tanyázik a családjával. Három gyerek: egy serdülő lány meg két kis ikerfiú. Itt, a táborban is megpróbálnak úgy élni, mintha odahaza lennének. A kicsiknek imádkozni kell evés, alvás előtt, és igen illedelmesen viselkedni.

- Sándorka! - rikoltja éles hangon az anyja. - Nem tűröm, hogy rendetlenkedj! Hagyd békén a bácsi tarisznyját!

Sándorka félszempellel odasandít, és dühösen hátatávát mindkét kezét, próbálja magát fékezni; de azért odahajol a tarisznya fölé, s a nagy, belső lelki tusában idegesen meg-megrándul a válla.

- Sándorka! Gyere ide! - hangzik az újabb parancs, s a kénytelen-kelletlen odaballagó kisfiúnak megtörlök az orrát.

- Nézd, Gézuka milyen rendes! - példálózik szemrehányóan az apja. - Ott ül szépen a sarokban, és az állatos könyvét nézegeti. Te miért nem tudsz veszteg maradni??

- Csak. - felel dacosan a megkérdezett, fél lábön egyensúlyozva magát.

- Csak? Mindjárt kapsz egy nagy pofont! - szisszen föl az anyja.

- Hagyd békén! Magától is be fogja ő látni, hogy nem illik ilyen nevetlenül viselkedni. Ugye, belátod? Gyere szépen ide! Na, hát nem jobb itt mellettem csendesen!?

Aztán a szülők egymás közt kezdenek el beszélgetni:

- Írni kellene Imrének Ausztráliába, hogy küldjön nekünk hajójegyet!

- Tudod, hogyha nem muszáj, nem akarok tőlük szíveséget elfogadni. Majd meglátjuk előbb, mit mondanak itt, az ICEM-nél. Hátha ők elszállítanak odáig!?

- Hát, jó, de ha lemaradunk, magadra vess! Én megmondtam! Mi az Imrééknek egy ócska hajójegy? Hisz, felveti őket a pénz!

- Kérem szépen, mi az az ICEM? - kérdezi egy idősebb, borostás állú férfi, és egészen közel hajol.

Az apa szakszerűen elmagyarázza, gondosan elemelve a betűk jelentését. Kitér a legapróbb részletekre is, mintha csak a hivatalában lenne.

- Ühüm. - nyugtázza a közbeszóló, s töprengve magába süpped. Aztán, kis idő múlva, minden bevezetés nélkül elkezdi magyarázni a szomszédjának, akit alig ismer:

- Nem tudom, mitévő legyek. Mosonmagyaróvárról jöttem. Ácsmester vagyok. Ha tudnám, hogy odahaza hamarosan megváltozik a világ, nem mennék messzire, itt maradnék Ausztriában. Itt mégiscsak a közelben vagyok. Talán még haza is lehetne szökni időnként!?

A másik sarokban egy szerelmespár kucorog. Nyalják-falják egymást, mintha egyedül lennének. A fiú szőke, nyálasszájú, alig serked a bajusza. Vékony lábszárai szánszalmasan lötyögnek a kárminvörös bilgeri csizmában. De aztán hirtelen megszakad az idill, mert bejön egy osztályrendőr, és név szerint szólítja a fiatalembert:

- Maga katona volt?

- Igen, de megszöktem.

- Akkor át kell költöznie a katonai táborba!

A fiú először megdöbben, aztán bátortalanul mondja:

- Természetesen, de remélem, a menyasszonyom is velem jöhet!

- Nem, ott nincsenek nők, de levelezhetnek.

- Zsolikám! - sikolt föl hisztérikusan a leány, és vadul a vőlegény nyakába borul. Tépi, szaggatja a kabáthajtókáját. - Nem bírom ki, ha meg kell válnom tőled. Belehalok!

(Hangosan, keservesen zokog).

- Ne csináljanak itt drámai jelenetet! - dohog az Ausztráliába készülő apa. - Katonának katonai táborban a helye. Ezt csak be lehet látni!? Nem szakadnak el egymástól örökre!

A rendőr a homlokát ráncolja és - vár.

- Maga sosem volt fiatal? - támad rá egy közép-korú, testes asszony. - Hát persze, hogy szeretnének együtt maradni. Igazuk van! Ne hagyják magukat!

Most már mindenki beleszól, ki az egyik, ki a másik pártjára állva, s a teremben úgy röpködnek a vádak és sértések, mint a parittyakövek. Félő, betörik az ablakokat...

A fiú végül maga is megunja ezt a perzsavásárt. Kiszakítja magát a marasztaló karokból, és határozott léptekkel megindul az ajtó felé.

A lány leveti magát a szalmazsákra, és hol halkabban, hol hangosabban nyöszörög. Egyesek kíváncsi csodálkozással bámulják, mások vigasztaló szavakat suttognak a fülébe, amíg valamennyire megnyugszik, s csak hébe-hóba szívja meg erősebben az orrát.

Mellettük, a sarokban, egy nagyon kétes társaság zajong. A nők egész nap viháncolnak, és körbemutogatják a városban összekunyerált holmikat. Böröndnyire dagadt már matracukon a cucc. Egész napjukat gyűjtéssel, harácsolással töltik. Egy-két férfi állandóan ott heverész a szalmazsákjukon, és hol az egyiket, hol a másikat ölelgeti...

- Hová mégy, lca?

- Oda drágám, ahová te! Ne gondold, hogy lemaradok mellőled! Te csaltál el az uramtól, hát most gondoskodj rólam!

- Na, ne bomolj! Hiszen te mondtad, hogy „Pajakám, egyetlenem, nem élet ez már itt nekem”! Pofon csattan, de aztán ismét csak turbékolnak.

- Én bizony nem lennék olyan bolond, hogy asszonyt hozzak magammal! Az mindenütt akad! - jegyzi meg gúnyosan egy feltűnően mély orrhang gazdája. Magas, görnyedt hátú fiú, ragadozó madárra emlékeztető, éles profíllal.

- Te csak jobb, ha befogod a pofádat! Még alig keltél ki az anyád... - vág bele egy gyűrött nőszemély.

- Beszélsz te még másként is, ha megszorogatlak!

- Szorongatod te azt a...

A terem röhög.

Csak az ausztráliai csóválja rosszállóan a fejét.

- Nem látják, hogy itt gyerekek is vannak? Fékezzék egy kicsit magukat!

Egy darabig szelídebb mederben folyik a társalgás, de aztán fokozatosan ismét visszatér a régi hangnem. Ehhez szoktak. Nem lehet rajtuk változtatni.

- Mit tátod a szád, Sándorka? - förmed a gyereke az anyja. - Nézegetsz szépen a könyvedet!

A mélyhangú hetvenkedik:

- Velem nem tanácsos ujjat húzni! Én kemény legény vagyok. Sokan megbánták már, akik magukra haragítottak!

- Talán bizony hentes vagy civilben??

- Én! Hentes?? - Színinövendék. Másodéves színinövendék.

- Bocsánat, hogy megbántottam a Művész Urat! Nem sejtettem, micsoda nagysággal van dolgom!

- Ne gúnyolódj, mert beverem azt a redves pofádat!

És így tovább...

A mélyhangún rajta is marad a „Művész” név. A csúnyaszájú cselédlányon meg a „Művésznő”, mert úgy tűnik, erősen összeszűrik a levet.

- Mi az ördögért nem veszi ez le soha a fejéről a simléderes sapkát? - morfondírozik mellettem félhangon Jóska.

Laci, akinek úgy forog az esze, mint a motolla, s folyton ironikus mosoly játszik az ajka körül, rögtön kész a válaszal:

- Valami lehet a mókusnak a füle mögött. Talán börtönből jött, s jel van a fejbőrén, azt takargatja.

A „Művész” gyanakodva felénk fordul. Érzi, hogy róla beszélünk, de mivel a szavak érthetetlenek, nem mer belénk kötni.

Este a „viharsarokban” kártyacsata folyik. Pattognak a lapok, röpköd a káromkodás. Aztán időről-időre egyegy borizú röhej:

- Na, te állat, az anyád...

- Oltás le a villanyt, már elmúlt 10 óra! Nem látják, hogy a többiek aludni szeretnének!?

- Aki álmos, az forduljon a fal felé, és hallgasson!

- Nem egészen úgy van. Megyek, és jelentem a vöröskeresztesnek!

- Menjen! Ki tartja vissza?

Valaki önkényesen leoltja a villanyt.

- Micsoda disznóság! - hördülnek fel egyszerre hárman is, és újra meggyújtják.

A többi dohogva próbál elaludni, de nincs sok remény rá. Amint a kártyázók elcsöndesednek, más neszek ütik meg a fülünket.

- Ne tapogass, te marha! - sziszegi fogai közt a „Művésznő”.

- Talán bizony rosszul esik?

- De kérem, ez mégiscsak tűrhetetlen! Legalább csöndben lennének!

Elhallgatnak a hangok. Csak a szalma zizeg tovább sejtelmesen...

*

Hát ilyen a lágeridill. Ezek után elképzelhető, milyen kellemesen érzem itt magam. Igaz, felfedeztem, hogy még mindig jobb állapotban vannak az idegeim, mint a többieknek, akik állandóan mérgelődnek és undorodnak. Én figyelek, és mulatok magamban. Sohasem volt még alkalmam ilyen megfigyelésekre. Ki kell hasz-

nálni, amit a Sors kegye elének tálal. Gorkij is végzett valószínűleg helyszíni tanulmányokat, midőn az „Éjjeli menedékhelyet” írta. Na, de hogy komolyabb dologra térjek: sokkal kellemetlenebb, hogy nem lehet mosakodni! Vannak ugyan a folyosón kis porcelánkagylók, de reggelként mindenki körülöttük tolong, lökdösődik. Jó, ha az ujjam hegyét belemárthatom a vízbe! S körül, a földön az undorító latyak!

Lent, a raktárnak berendezett pincében minden délelőtt ruhaosztás van. A világ minden részéből özönlnek ide a csomagok. Mivel közben megjött a hangom, engem osztottak be tolmácsnak. Hazai szemmel nézve, igen jó állapotban lévő holmik vannak, csak az a baj, hogy leginkább nyáriak, most meg a tél küszöbén vagyunk.

Hosszas keresgéléssel sikerült találnom Gittának egy pongyolát, Marikának egy hosszúnadrágot. Magamnak?? Ruha még csak akadna, de cipő sehol. Hogy húzzak „5 órás teára” való selyemszoknyához lovaglósizmát? Úgy látom, megmaradok egy darabig a régi gúnyámban, aztán majd meglátjuk. Jósukat mindenestre megörvendeztettem. Van egy fekete tiroli kabátja, mely úgy áll rajta, „mintha ráöntötték volna”. Faragott gombok, zöld hajtóka. Peckesen jár benne, s „lőhátról” beszél mindenkivel.

Bécs, 1956. november 28.

Még mindig a láger. Bizony, egy évvel ezelőtt nem gondoltam volna, hogy 56-ban itt fogom megülni 27. születésnapomat - méghozzá száraz torokkal! Az osztrák (menekült) személyazonossági igazolványomat kiállító rendőr köszöntött fel.

- De hiszen, magának éppen ma van a születésnapja! - mondta, amint belepillantott az okmányaimba, s mosolyogva meghúzta a fülemet. Mert ezek a bécsiek mindig tréfásak, jókedvűek. Bárkihez fordulsz, azonnal rád villantja a fogsorát. Az egész város barátságos, kedélyes. Nem nehéz megszeretni!

Számunkra minden új és csodaszép! Sok olyan dolgot látunk, amiről odahaza álmodni se mertünk: csokoládé, narancs, banán, datolya..., nem is beszélve a cipőkről, ruhákról! Csak hát, nincs pénzünk. Némelyek ugyan azt mondják, kapunk majd valami keveset, de az adminisztráció itt is nehézkes, hosszadalmas. Addig is bámuljuk az ékszerészkirakatokat és a műemlékeket: Stefanskirche, Votifkirche... de mindezeket sokan leírták már előttem. Egy gyűrött fénykép többet mond minden cifra szónál...

Emlékszem, egyszer Zalaegerszegre készülődve, kint várakoztam a Ferihegyi repülőtéren. Amint ott ödögtem a hideg előcsarnokban, megszólalt fejem fölött a hangszóró:

- Kérjük a Bécs felé induló gép utasait, jelentkezzenek vámvizsgálatra!

- Bécs! - mondtam akkor, s majd megvasadt a szívem a vágyakozástól. - Van, aki Bécsbe utazhat?? Mi

vajon, eljutunk-e oda valaha??

Orrunkat a kijáratú ajtó üvegéhez tapasztva, csodáltuk a lassan, komótosan mozgásba lendülő acélmadarat, mint kiéhezett gyerekek a habos tortát.

S most itt vagyok. Vagy csak álmodom, és hamarosan föl fogok ébredni? - A forradalom csodája, a szökés kalandja, s Bécsben ez a furcsa, lödörgő élet! „Kit erre, kit arra sodornak a szelek” - mondja a költő, de minket nem szél, hanem tomboló vihar űzött idáig...

Imreh Laci nevű kollégámmal együtt jártunk az egyetemre, mert egy utcában, a szomszédos házban laktunk. Olyanok voltunk, mint az ikertestvérek: sülve-főve együtt. Nos, ő is itt van Bécsben. Az édesanyja, mielőtt eljöttem, egy márkinőnek a címét adta meg, hogy nála érdeklődjem utána.

Ma fölkerestem. Szűk utca, patriarchális öreg házakal, akárcsak nálunk a Várban. Inas nyitott ajtót - libériában! Majd hanyatt vágódott, mikor meglátta az én borzos hajamat, foltos viharkabátomat, no meg - a csizmát!

Össze-vissza hebegett, alig tudott megszólalni. Mikor aztán gyér német tudásommal elmagyaráztam neki, mi járatban vagyok, elkalauzolt egy dohos-hűvös szalonba. Az utcáról beszűrődő gyér világosságban bronzszobrok, sötét tónusú németalföldi képek, XV. Lajos korabeli garnitúra körvonalai bontakoztak ki. Aztán kilibeggett egy törekeny-karcsú asszony. Egyik kezével hosszú brokát pongyoláját markolta, másikkal homlokát nyomogatta - csipkés szélű, vizes zsebkendővel. Az arca ráncos és elnyúlt volt: se krém, se puder...

A környezet nagyon hasonlított ahhoz, amit otthon, Laci barátoméknál, a Böszörményi út 13-15-ben megszoktam. Ők is ilyen mesterkéltén, kényeskedve mozogtak poros, antik bútoraik között. Anyjának, Eti néniének pedig szintén örökösen „migrénje” volt, úgyhogy hamar feltaláltam magam. Csak az bosszantott, hogy a németről át kellett váltanom a francia nyelvre, amely még döcögősebben ment. (A márkinő spanyol volt). Az volt a benyomásom, megnyertem a rokonszenvét. Éppen úgy néztem ki, mint amilyenek ő magában a „gerillaharcost” elképzelte. Nem akartam elrontani illúzióját azzal, hogy bevalljam, a bányában szoktam viselni ezt az öltözetet. Lényeg, hogy mindjárt megadta Laci telefonszámát, akit még aznap este fölhívtam.

A Kärtnergassen találkoztunk, ahol belebotlottunk két másik kollégánkba is. Együtt fényképeztettük le (négyesben) magunkat. „Történelmi kép” lesz!

Különben, az argentinai bevándorlásra sokat kell (kellene) várni. Azt hiszem, egyelőre valamelyik európai országba megyünk. A svájciak például nagyon gyorsan elszállítják az „embereiket”. Talán hozzájuk iratkozunk föl!? Aztán, majd később meglátjuk! Lényeg, hogy kikerüljünk végre ebből az utálatos lágerből. Egy-két napig elmegy, de heteken keresztül elviselhetetlen itt az élet.